

Zygmunt Kruczek

Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie
Zakład Geografii Turystyki

Parki rozrywki na świecie i w Polsce. Geneza, rozwój i globalizacja

Wprowadzenie

Parki rozrywki i parki tematyczne to najszybciej rozwijające się atrakcje turystyczne, na których oparty jest ogromny segment światowego rynku turystycznego. Produkt turystyczny, jakim są parki rozrywki, jest skierowany zarówno do dzieci i młodzieży, jak i do osób dorosłych. W 2005 r. odnotowano działalność ponad 1500 większych parków rozrywki i parków tematycznych, które przyciągnęły 1,5 mld odwiedzających, a obroty handlowe przekroczyły wartość 16 mld euro (Mika 2007). International Associations of Amusement Parks and Attractions liczy już 4300 członków (www.iaapa.org); co roku powstaje kilkadziesiąt nowych obiektów.

W artykule zdefiniowano parki rozrywki i parki tematyczne, opisano ich rozwój oraz znaczenie dla przemysłu turystycznego. Analiza frekwencji pozwala na wyróżnienie najbardziej popularnych parków rozrywki na świecie i w Europie, a także na uchwycenie podstawowych tendencji rozwojowych. Tworzenie i działanie parku rozrywki pokazano na przykładzie Euro Disney Resortu. Opisano również proces powstawania podobnych parków w Polsce.

Powstanie i rozwój parków tematycznych

Pierwowzorem parków rozrywki (*amusement park*), zwanych też tematycznymi (ang. *theme park*)¹, były wesołe miasteczka z fascynującymi kolejkami typu „diabelski młyn” (ang. *roller*

¹ Economics Research Associates (ERA) definiuje park rozrywki jako *publiczną atrakcję obejmującą kolejki i/lub wydarzenia w środowisku rozrywki, który oferuje swoim gościom bilet w ustalonej cenie oraz przyciąga co najmniej 500 tys. odwiedzających rocznie.*

coaster) oraz różnymi interesującymi eksponatami do oglądania. Główna różnica między nimi a obecnymi parkami to ich skala. Parki rozrywki rozciągają się na ogromnych terenach, często zajmują obszar porównywalny z małymi miastami (z tych powodów większość parków jest usytuowana na terenach wiejskich). W parkach rozrywki jest więcej atrakcji, na ogół bardziej ekscytujących i technicznie bardziej zaawansowanych niż w tradycyjnych wesołych miasteczkach.

Park rozrywki to kombinacja różnego rodzaju atrakcji, które mogą być pogrupowane w kilka kategorii: przejażdżki z dreszczykiem, roller coastery, rodzinne kolejki, wodne atrakcje lub przejażdżki w ciemności krytą kolejką. Większa część dochodów w parkach rozrywki pochodzi ze sprzedaży biletów wstępu, pobierają one także opłatę za parking, a bilety wstępu nie obejmują wyżywienia, które do tanich nie należy. Prawie wszystkie parki rozrywki działają według dwóch zasad: *pay as you go* (indywidualna opłata za każdą atrakcję) lub *pay one price* (jedna większa opłata za wstęp obejmująca wszystkie atrakcje).

Należy odróżnić parki rozrywki od parków tematycznych, w tych ostatnich urządzenia i atrakcje nawiązują do jednego lub kilku tematów przewodnich. Najczęściej wykorzystywane są tematy z bajek, np. popularne postacie z bajek Walta Disneya, Asterixa i Obelixa, Muminków; słynnych filmów, takich jak *Jurassic Park*, *Star Trek*, *Star Wars* lub tradycji i lokalnego folkloru (Mika 2007; Mróz F., Mróz Ł. 2011)

Jak pisze P.L. Pearce (za: Jaffari 2000), *parki rozrywki to kapitałochłonne, wysoko rozwinięte, samodzielne przestrzenie rekreacyjne, które pobierają opłatę za wstęp. Rozrywka, przejażdżki, specjalna gastronomia i obiekty rozrywkowe są zazwyczaj skoncentrowane wokół parków lub podobnych tematycznych kompleksów nawiązujących do szczególnego okresu w historii lub wyjątkowych obszarów geograficznych. Należy odróżniać komercyjne parki rozrywki od muzeów i historycznych parków tematycznych poza obiektem muzealnym, które w swym przekazie są mniej komercyjne, ale stawiają sobie za cel zachowanie dziedzictwa oraz edukację publiczną.*

Parkiem rozrywki przyjęło się określać zespół urządzeń technicznych typu kolejki czy inne rozrywkowe atrakcje, które razem wzięte mają na celu zabawić odwiedzających. Park rozrywki jest bardziej złożony niż prosty park miejski czy obszar rekreacyjny, utrzymany bywa w jednym bądź wielu klimatach (np. *Amerykański Daleki Zachód* czy *Piraci z Karaibów*). Do parków rozrywki zalicza się też parki wodne (aquaparki), sztuczne stoki narciarskie, lunaparki (inaczej wesołe miasteczka), ogrody zoologiczne i inne parki faunistyczne, takie jak: oceanaria, delfinaria, parki safari (Mika 2007).

Parki rozrywki w Europie zrodziły się z ogrodów wypoczynkowych. Najstarszy park zabaw na świecie, który nadal funkcjonuje (od 1583 r.) to Bakken² w Klampenborg na przedmieściach Kopenhagi (De Groote 2009). W okresie rewolucji przemysłowej powstały takie parki jak: Vauxhall Gardens (1661 r.) w Londynie, Prater (1766 r.) w Wiedniu. W 1843 r. otwarto w Kopenhadze Ogrody Tivoli³, najbardziej znany w całej Skandynawii ogród i park rozrywki z takimi atrakcjami jak: karuzele, kolejki górskie, teatr, restauracje. Jest to wciąż jeden z najczęściej odwiedzanych parków rozrywki w Europie (4,1 mln odwiedzających w 2011 r.). W 1894 r. Paul Boynton Water Chutes stworzył pierwszy na świecie park zabaw z opłatą za przejażdżki. W 1895 r. wybudował też działający do dzisiaj park na

² Park ten funkcjonuje do dzisiaj, odwiedza go rocznie 2,5 mln osób; www.bakken.dk (25.09.2012).

³ Park ten odwiedził m.in. Walt Disney, wizyta ta była inspiracją dla utworzenia Disneylandu w Anaheim.

wyspie Coney (Coney Island, Nowy Jork). Na początku XX w. na całym świecie były już setki parków rozrywki. Ich rozwój zawdzięczamy wzrostowi dochodów i skracaniu czasu pracy. W czasie wielkiego kryzysu w latach 30. XX w. oraz w czasie II wojny światowej, popularność parków zmalała (De Groote 2009).

Największą sieć parków rozrywki tworzą Disneylandy zaprojektowane przez wytwórnię filmową Disneya. Głównymi atrakcjami parku są postacie z filmów Disneya, różnego rodzaju baśniowe budynki oraz niektóre formy zabaw, jak np. kolejka górską. Inspiracją dla projektu zamku, będącego symbolem każdego Disneylandu (z wyjątkiem parku w Paryżu) jest zamek Neuschwanstein. Pierwszy z parków tej wytwórni powstał w 1955 r. niedaleko Anaheim w Kalifornii. Aby podtrzymać frekwencję, Disneyland stale dodaje nowe, jeszcze bardziej ekscytujące atrakcje⁴. Do najbardziej spektakularnych atrakcji w parkach rozrywki są zaliczane jazdy zapierające dech w piersiach (ang. *white knuckle*), np. kolejka górską czy rakieta kosmiczna.

W latach 70. XX w. zaobserwowano znaczne ożywienie przemysłu rozrywkowego w wyniku nowych projektów finansowanych. Większość parków rozrywki została wybudowana w tym okresie i należy dziś do dużych zglobalizowanych kompleksów. W 1971 r. powstały na terenie zajmującym 43 mile² (ok. 110 km²) parki na Florydzie niedaleko Orlando. W skład tego kompleksu, należącego do 10 najczęściej odwiedzanych na świecie, wchodzi kilka obiektów. Największy z nich to *Magiczne Królestwo* z ponad 40 atrakcjami, 70 restauracjami i sklepami. Drugi obiekt to *Epcot Centre*, nastawiony na prezentowanie przyszłości. Atrakcjami są tutaj cuda nauki i techniki, ekspozycja robotów, odkrycia z zakresu produkcji energii, telekomunikacji oraz transportu. Rozrywki odwiedzającym dostarczają także *Studia Disney – MGM* oraz park *Zwierzęce Królestwo Disneya*. Później powstały parki w Tokio (1983), Disneyland Resort Paris (Marne-la-Vallée (1992) oraz Hong Kong Disneyland (2005).

Analiza frekwencji w światowych i europejskich parkach rozrywki

Tab. 1. ilustruje całkowitą liczbę odwiedzających w największych 25 parkach rozrywki na świecie w 2011 r. Najbardziej popularnym parkiem od wielu lat jest Magiczne Królestwo Disneya (*Disney's Magic Kingdom*) w Orlando z liczbą 17,1 mln odwiedzających. Wyrządza on najstarszy, kalifornijski Disneyland w Anaheim notujący 16,1 mln odwiedzających oraz Tokio Disneyland (14 mln odwiedzających).

Wśród 10 najbardziej popularnych parków rozrywki na świecie 8 pierwszych to parki Disneya⁵. Najwięcej parków rozrywki znajduje się w Ameryce Północnej (USA i Kanada).

⁴ Pod koniec XX w. pojawiły się takie atrakcje jak Kapitan Eo i Gwiezdne Wojaże. Kapitana Eo gra Michael Jackson w trójwymiarowym filmie muzycznym, w którym jest wykorzystywana najnowocześniejsza technika filmowa. Gwiezdne Wojaże rozgrywają się w kabinie pilota statku powietrznego kontrolowanego przez komputer, zaprojektowanego przez Stevena Spielberga. Uczestnicy mają wrażenie, że podróżują w statku kosmicznym, który wymknął się spod kontroli i błędzi w kosmosie. W ostatnim czasie pojawiły się atrakcje związane z filmami o Harrym Potterze.

⁵ Walt Disney funkcjonuje jako korporacja łącząca firmy rozrywkowe na całym świecie. Dział *Media Networks* (Sieci Mediów) obejmuje: sieci internetowe, sieci komórkowe, radio, telewizję. Branża *Parks and Resorts* (Parki i Ośrodki) kontroluje ośrodki Disneya na całym świecie, w skład których

Tab. 1. Najczęściej odwiedzane na świecie parki rozrywki i parki tematyczne

Lp.	Nazwa Parku	Kraj (region, miejscowość)	Liczba odwiedzających (w mln)		Zmiana 2010–11 (%)
			2010	2011	
1.	MAGIC KINGDOM (Walt Disney World Lake Buena Vista)	USA (Floryda)	16,972	17,420	1,0
2.	DISNEYLAND	USA (Kalifornia, Anaheim)	15,980	16,140	1,0
3.	TOKYO DISNEYLAND	Japonia (Tokio)	14,452	13,996	3,2
4.	TOKYO DISNEY SEA	Japonia (Tokio)	12,663	11,930	5,8
5.	DISNEYLAND PARK (Disneyland Paris)	Francja (Marne-la-Vallee)	10,500	10,990	4,7
6.	EPCOT (Walt Disney World Lake Buena Vista)	USA (Floryda)	10,825	10,825	0,0
7.	DISNEY'S ANIMAL KINGDOM (Walt Disney World Lake Buena Vista)	USA (Floryda)	9,686	9,783	1,0
8.	DISNEY'S HOLLYWOOD STUDIOS (Walt Disney World Lake Buena Vista)	USA (Floryda)	9,603	9,699	1,0
9.	UNIVERSAL STUDIOS JAPAN	Japonia (Osaka)	8,160	8,500	4,2
10.	ISLANDS OF ADVENTURE (Universal Orlando)	USA (Floryda, Orlando)	5,949	7,674	29,0
11.	OCEAN PARK	Hong Kong	5,404	6,955	28,7
12.	EVERLAND	Korea Pd. (Gyeonggi-Do)	8,884	6,570	4,6
13.	DISNEY CALIFORNIA ADVENTURE	USA (Kalifornia, Anaheim)	6,278	6,341	1,0
14.	UNIVERSAL STUDIOS (Universal Orlando)	USA (Floryda, Orlando)	5,925	6,044	2,0
15.	HONG KONG DISNEYLAND	Hong Kong	5,200	5,900	13,5
16.	NAGASHIMA SPA LAND	Japonia (Kuwana)	4,465	5,820	30,3
17.	LOTTE WORLD	Korea Południowa (Seul)	5,551	5,780	4,1
18.	SEAWORLD FLORIDA	USA (Floryda, Orlando)	5,100	5,202	2,0
19.	UNIVERSAL STUDIOS HOLLYWOOD (Universal City)	USA (Kalifornia)	5,040	5,141	2,0
20.	WALT DISNEY STUDIOS (Disneyland Paris)	Francja (Marne-la-Vallee)	4,500	4,700	4,7
21.	EUROPA PARK	Niemcy (Rust)	4,250	4,500	5,9
22.	SEAWORLD CALIFORNIA	USA (Kalifornia, San Diego)	3,800	4,294	13,0
23.	BUSCH GARDENS TAMPA BAY	USA (Floryda)	4,200	4,284	2,0
24.	DE EFTELING	Holandia (Kaatshuvel)	4,000	4,125	3,1
25.	TIVOLI GARDENS	Dania (Kopenhaga)	3,696	3,963	7,2

Źródło: opracowanie na podstawie: *Theme index. The Global Attractions Attendance Report* (2012).

wchodzą: parki, hotele, punkty gastronomiczne, rozrywkowe, jak również kompleksy sportowe, centra konferencyjne, parki wodne oraz inne udogodnienia rekreacyjne. Zarządza także: *Disney Cruise Line*, *Disney Resort Paris* (1992), *Hong Kong Disneyland* (2005) oraz *Tokyo Disney Resort* (1983). Dział *Studio Entertainment* (Studio Rozrywkowe) produkuje, kupuje oraz umieszcza animacje, nagrania muzyczne, domowe rozrywki, video, posiada zarówno płataną, jak i darmową telewizję (De Groot 2009).

Pod względem frekwencji odwiedzających obserwujemy, że drugim kontynentem po Ameryce Północnej stała się Azja, za sprawą wysokiej pozycji Japonii wśród potęg gospodarczych świata i spektakularnego rozwoju gospodarki w Chinach, który doprowadził do powstania w tym kraju klasy średniej.

Największa dynamika wzrostu miała miejsce w azjatyckich parkach (7,5%) oraz w parkach Ameryki Północnej (2,9%). Parki europejskie odnotowały natomiast wzrost o 2,8% odwiedzających. Coraz większym powodzeniem cieszą się parki wodne, w latach 2006–2010 odnotowano wzrost o 25% odwiedzających tego typu obiekty.

W 2011 r. do najbardziej udanych pomysłów na zwiększenie frekwencji w parkach rozrywki należał pokaz *Czarodziejski Świat Harry'ego Potera* (pokazywany w Studio w Orlando, odwiedziło go 1,7 mln widzów). Inne nowatorskie realizacje to *Świat kolorów* w Disney California Adventure i *Świat Ferrari* w Abu Dhabi.

Tab. 2 ilustruje frekwencję w europejskich parkach rozrywki w 2011 r. oraz zmianę w stosunku do 2010 r. Oprócz pięciu parków zaliczonych do 25 największych obiektów na

Tab. 2. Najczęściej odwiedzane europejskie parki rozrywki i parki tematyczne

Lp.	Nazwa Parku	Kraj (miejscowość)	Liczba odwiedzających (w mln)		Zmiana 2010–11 (%)
			2010	2011	
1.	DISNEYLAND PARK (Disneyland Paris)	Francja (Marne-la-Vallee)	10,500	10,990	4,7
2.	WALT DISNEY STUDIOS (Disneyland Paris)	Francja (Marne-la-Vallee)	4,500	4,700	4,7
3.	EUROPA PARK	Niemcy (Rust)	4,250	4,500	5,9
4.	DE EFTELING	Holandia (Kaatsheuvel)	4,000	4,125	3,1
5.	TIVOLI GARDENS	Dania (Kopenhaga)	3,696	3,963	7,2
6.	PORT AVENTURA	Hiszpania (Salou)	3,050	3,522	15,5
7.	LISEBERG	Szwecja (Göteborg)	2,900	2,900	0,0
8.	GARDALAND	Włochy (Castelnuovo del Granda)	2,800	2,850	1,8
9.	ALTON TOWERS	Wielka Brytania (Staffordshire)	2,750	2,600	5,5
10.	LEGOLAND WINDSOR	Wielka Brytania (Windsor)	1,900	1,900	0,0
11.	THORPE PARK	Wielka Brytania (Chertsey)	1,850	1,900	2,7
12.	PHANTASIALAND	Niemcy (Brühl)	1,850	1,750	5,4
13.	FUTUROSCOPE	Francja (Jaunay-Clan)	1,825	1,741	4,6
14.	LEGOLAND BILLUND	Niemcy (Billund)	1,650	1,600	34,0
15.	PARC ASTERIX	Francja (Plailly)	1,663	1,595	4,1
16.	PUY DE FOU	Francja (Les Epesses)	1,470	1,500	2,0
17.	MIRABILANDIA	Włochy (Savio)	1,505	1,481	1,6
18.	GRONALUND	Szwecja (Sztokholm)	1,306	1,464	12,1
19.	SLAGHAREN	Holandia (Hardenberg)	1,464	1,400	4,4
20.	HEIDE PARK	Niemcy (Soltau)	1,350	1,350	0,0

Źródło: opracowanie na podstawie: *Theme index. The Global Attractions Attendance Report (2012)*.

świecie, takich jak: Disneyland Park i Walt Disney Studio pod Paryżem oraz Europa Park w Niemczech, De Efteling w Holandii, a także Tivoli Gardens w Kopenhadze wyróżnić należy hiszpański park Portaventura w Salou oraz takie parki jak: Liseberg w Göteborgu, Gardaland w Castelnovo del Garda oraz największy park w Wielkiej Brytanii – Alton Towers w Staffordshire. W 2011 r. większość europejskich parków zanotowała wzrost odwiedzających, najwyższy w parku Portaventura w Salou (15,5), Gröndalund (Szwecja) – 12,1%, Europa Park w Rust – 5,9 oraz obydwa parki Disneya pod Paryżem (4,7%). Największy spadek zanotowano natomiast w brytyjskim parku Alton Towers -5,5%, Phantasialand w Niemczech -5,4% oraz francuskim parku Futuroscope -4,6%.

Europejskie parki rozrywki wydłużają sezon (czas funkcjonowania), który w pewnym stopniu wiąże się ze świętami Bożego Narodzenia czy Wielkanocy. Park rozrywki Tivoli Gardens – Kopenhaga, jest czołowym obiektem w Europie w zakresie wydłużania sezonu, dzięki świętowaniu Halloween – sezon trwa tu od października aż do Świąt Bożego Narodzenia. Oba wydarzenia w znacznym stopniu zwiększają liczbę odwiedzin, jak i dochody. Europejskie parki rozrywki są relatywnie stabilne w porównaniu z amerykańskimi czy azjatyckimi. Głównymi czynnikami wpływającymi na popularność europejskich parków jest ich położenie geograficzne oraz silny narodowy charakter. Zilustrować to można na przykładzie paryskiego Euro Disney Resort.

Studium przypadku: Euro Disney Resort

Choć Disney planował budowę europejskiego kompleksu ośrodków i parków Disneyland od wczesnych lat 80., inwestycję rozpoczęto w 1988 r., a park otwarto 12 kwietnia 1992 r. Nazwę zmieniono w 1994 r. na Euro Disney Resort⁶, aby pasowała do romantycznego obrazu związanego z Paryżem, także ze względu na złą reputację, jaka przylgnęła do starej marki. Kompleks położony jest na przedmieściach Paryża w miejscowości Marne-la-Vallée – 30 km na wschód od centrum miasta. Zarządzany jest przez spółkę Euro Disney SCA, w której udziały posiada The Walt Disney Company.

Otwarcie parku spotkało się jednak z dużym sprzeciwem Francuzów, którzy obawiali się, że amerykański park rozrywki zaszkodzi ich tradycji i wartościom. Kiedy w 1992 r. otwarto ten Disneyland, okazało się, że nie cieszy się on takim zainteresowaniem, jakiego oczekiwano. Dyrekcja parku zorientowała się, że Europejczycy mają inne gusta niż Amerykanie – na przykład chcą większej liczby restauracji z miejscami siedzącymi i krytych ścieżek spacerowych. Przyczyną słabej frekwencji i dużych strat (przez pierwsze 2 lata działalności Euro Disney stracił blisko 1,03 mld dolarów) była również recesja w Europie, spadek PKB oraz relatywne ubożenie wielu Francuzów. Od 1995 r. Grupa Euro Disney SCA stała się w świetle prawa francuskiego *Société en Commandité par Actions* i zarządza parkiem. Korporacja Disney jest największym akcjonariuszem Euro Disney mającym 39,8% udziałów, 10% akcji należy do księcia Alwaleeda, największego muzułmańskiego biznesmena w Arabii Saudyjskiej (siostrzeńca króla Abdullah) oraz jego rodziny. Inni udziałowcy posiadają w sumie 50,2% akcji. Od 1 listopada 2005 r. akcje Euro Disney SCA są notowane na Paryskiej Giełdzie (De Groote 2009).

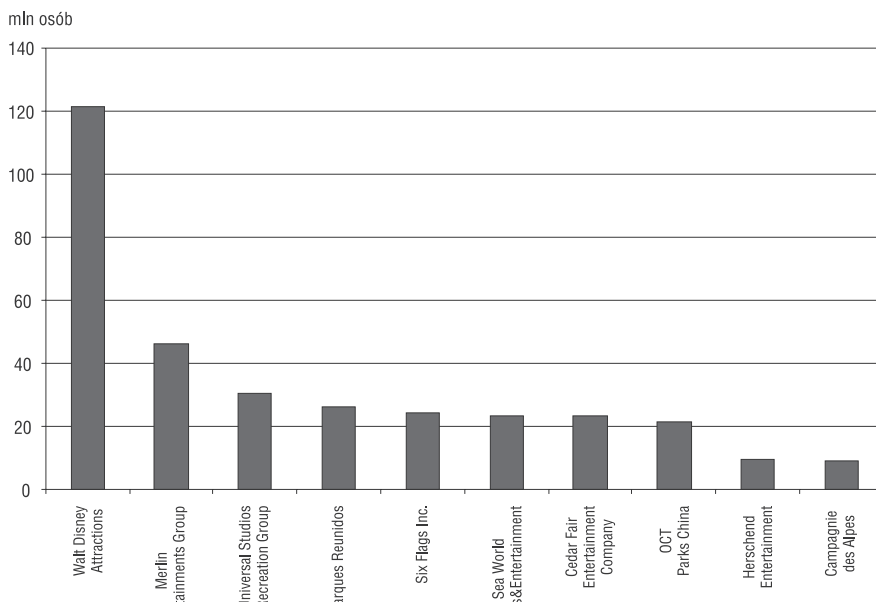
⁶ Z wielu propozycji wybrano okolice Paryża, mając na uwadze dostęp do tej lokalizacji turystów nie tylko z Francji, ale i z Niemiec, krajów Beneluksu i Wielkiej Brytanii.

Po wprowadzeniu pewnych zmian paryski Disneyland zaczęło odwiedzać coraz więcej gości. Zmieniono kolorystykę obiektów, z ostrych kolorów na pastelowe. Wzorem dla centralnie położonego baśniowego zamku stało się opactwo Mont-Saint-Michel.

Park położony na 57 ha jest podzielony na pięć „krain”. Cały park dysponuje 53 atrakcjami utrzymanymi w stylu disneylandowskich parków oraz dodatkowo Walt Disney Studios Park z prezentacją produkcji filmów. Kompleks zawiera park rozrywkowy *Disneyland Paris Theme Park*, kilka hoteli tematycznych, obiekty konferencyjne, centrum rozrywki Wioska Disneya (*Disney Village*), która obejmuje 15 kin, ekrany przyrodnicze 3D oraz ośrodek nauki gry w golfa.

W 2011 r. paryski Disneyland Park odwiedziło prawie 11 mln gości, zatem jest on najczęściej odwiedzaną atrakcją turystyczną w Europie, a pod względem liczby klientów – największym francuskim touroperatorem. Więcej niż połowa (51%) gości to Francuzi, po 12% stanowili Brytyjczycy i obywatele krajów Beneluksu, 9% – Hiszpanie, 4% – Włosi i tylko 2% Niemcy. Cały park generuje 56 tys. miejsc pracy, w tym 14,5 tys. jest zatrudnionych bezpośrednio w parku.

Ryc. 1 zawiera informacje o 10 największych łańcuchach (korporacjach) parków rozrywki. W 2011 r. najczęściej, bo ponad 121 mln osób, odwiedziło parki należące do grupy Walta Disneya. Drugi na liście gestor parków – Merlin Entertainments Group zanotował ich 3 razy mniej (46,4 mln). Te dwa łańcuchy skupiają połowę światowej frekwencji w parkach rozrywki. Wymienione w tabeli największe łańcuchy parków rozrywki notują łączną frekwencję na poziomie 320 mln. Większość z nich wykazuje tendencję wzrostową, najwyższa w 2011 r. była w Merlin Entertainments Group (13,2%) oraz

Ryc. 1. Liczba odwiedzających w 10 największych korporacjach parków rozrywki na świecie (w mln osób)

Źródło: opracowanie na podstawie: *Theme index. The Global Attractions Attendance Report (2012)*.

Oct Parks China (12,6%), a tylko w Herschend Entertainment w 2011 r. frekwencja spadła o 1,0%. Dane te sugerują, że w najbliższych latach można się spodziewać jeszcze większej frekwencji w parkach rozrywki.

Polskie parki rozrywki

Podobnie jak w innych krajach rozwijających turystykę, również w Polsce obserwujemy w ostatniej dekadzie proces tworzenia parków rozrywki, których zadaniem jest głównie zabiwić ludzi. Polski Portal Parków Rozrywki – www.parkrozrywki.pl (dostęp: 22.07.2011 r.) – wylicza wśród rekomendowanych 3 parki nazwane *lunaparkami*: Śląskie Wesołe Miasteczko na terenie Wojewódzkiego Parku Kultury i Wypoczynku w Chorzowie, Rodzinny Park Rozrywki Rabkoland w Rabce i Łódzki Lunapark w dzielnicy Zdrowie. Na portalu tym znalazły się również ogrody zoologiczne i parki safari (np. w Świerkocinie), kilkanaście parków wodnych oraz klasyczne parki rozrywki, w tym Park Jurajski w Bałtowie, Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska. Ostatnia dekada przyniosła fenomenalny rozwój parków tematycznych związanych z dinozaurami. Jest ich w Polsce 19 (www.parkmania.pl). Oprócz wspomnianego już Bałtowa powstały: Dinolandia w Inwałdzie, Dinozatorland w Zatorze, Jura Park Solec, Mega Park w Grudziądzu, Park Dinozaurów w Karłowie, Ustroniu, Park Jurajski w Krasnobrodzie, Woliński Park Dinozaurów, Dinopark w Kołacinie i Szklarskiej Porębie, Jura Park w Krasiejowie, Łebie i Wasilkowie, Park Dinozaurów Nowiny Wielkie i Zaurolandia w Rogowie.

Podobna tendencja dotyczy parków miniatur, których (wg stanu na lipiec 2011 r.) jest w Polsce 12: Skansen Miniatur w Pobiedziskach, Jurajski Gród w Janowie, Miniaturowe Świątynie w Częstochowie i Myczkowcach, Park Miniatur Świat Marzeń w Inwałdzie, Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska w Kowarach, Park Miniatur Zamków Krzyżackich w Chełmnie, Kaszubski Park Miniatur, Park Miniatur Zamków Jurajskich w Ogrodzieńcu, Park Miniatur Warmii i Mazur w Gierłożu, Park Miniatur Zabytków Podlasia w Hajnówce i Park Miniatur Zielony Dwór w Chocielewku. Należy dodać jeszcze 4 miasteczka westernowe (choć kulturowo zupełnie obce dla naszego kraju, cieszą się ogromnym powodzeniem) – w Karpaczu, Mrągowie, Łebie i Sońsku; bajkowe parki św. Mikołaja, liczne esplanady i parki ekstremalne (linowe).

W ostatniej dekadzie obserwujemy szybki rozwój nowego rodzaju atrakcji, jakim są parki linowe, zwane u nas powszechnie „małpimi gajami”. Powstały one z inicjatywy francuskich grotolarzy i alpinistów w Alpach. Pierwszy profesjonalny polski park linowy powstał w 2005 r. w Złotym Stoku. Zbudowano go na terenie nieczynnego kamieniołomu na powierzchni 7 ha. Wyposażony został w akrobatyczne przejścia między drzewami, balansujące pomosty, powietrzne surfingi i zjazdy na linach zwanych „tyrolkami”. Obecnie w Polsce działa ponad 150 parków linowych w popularnych miejscowościach turystycznych (np. Jurata, Władysławowo, Wisła), wielkich miastach (np. Warszawa) oraz w miejscowościach pozbawionych innych atrakcji (np. Wodzisław Śląski). Parki zlokalizowane nad morzem mogą liczyć na liczną klientelę spragnioną emocji w czasie braku pogody do plażowania. Inwestycje w parki linowe biją rekordy rentowności. Budowa parku linowego nie jest droga, cała inwestycja z 50 atrakcjami zamyka się w kwocie 200 tys. zł. Każda zainwestowana złotówka zwraca się po 3 latach, a eksploatacja takiego parku jest łatwa i tania. Koszty eksploatacji nie przekraczają 25–30% wpływów z biletów, co daje rentowność na poziomie 200%! (Grzegórska 2011).

W najbliższych latach planuje się otwarcie kilkunastu nowych parków tematycznych, w tym Miasteczko Twin Peaks w Żorach i Western City w Kielcach oraz budowę ogromnego parku rozrywki w stylu Disneylandu – Adventure World Warsaw w Grodzisku Mazowieckim. Oficjalne otwarcie tego parku jest przewidziane na marzec 2015 r., generalnym wykonawcą jest spółka Imtech Polska. Na powierzchni 230 ha powstanie park rozrywki z karuzelami, parkiem wodnym, 2 obiektami hotelowymi, restauracjami, klubami. Budowa parku da nowe miejsca pracy dla prawie 3 tys. osób. Dobra lokalizacja przy autostradzie A2 oraz w pobliżu trzech portów lotniczych (Okęcie, Modlin, Łódź) powinna przyciągnąć turystów. Inwestorzy liczą na 2,5 mln odwiedzających rocznie. Całościowy budżet tej inwestycji wynosi 620 mln euro.

Należy ubolewać, że w naszym systemie planowania przestrzennego brakuje, zarówno na szczeblu regionalnym, jak i krajowym możliwości rozstrzygnięcia o kierunkach rozwoju atrakcji⁷. Efektem tego jest np. lokalizacja dwóch parków z gadami jurajskim w Małopolsce w odległości kilkunastu kilometrów od siebie (Zator i Inwałd), czy też wydawanie ogromnych środków na budowę sztucznego Miasteczka Galicyjskiego w Nowym Sączu. W odniesieniu do tego ostatniego projektu spotkałem jednak opinie w gronie fachowców, że „im się on podoba i będą go polecać”. Czyli wszystko jest względne, a rynek zapewne będzie decydował, jakie atrakcje będą powstawały, jakie się utrzymają, a jakie będą musiały zmienić swój profil albo upadną.

Podsumowanie

Parki rozrywki na świecie są przykładem postępującej globalizacji przemysłu rozrywki, mają one zbliżoną formę, podobne tematy, urzędnienia i system organizacji. W każdym Disneylandzie spotkamy np. „Krajinę pogranicza”, „Świat przygód”, „Krajinę przyszłości”. Możemy się spodziewać podobnej aranżacji przestrzeni, lokalizacji usług, sposobu obsługi zwiedzających. Mimo tej standaryzacji powodzenie projektu zależy czasem od poszukiwania odmienności. Jak dowodzi przykład Euro Disney Resortu, twórcy parku muszą zadbać o specyficzne potrzeby odwiedzających związane z lokalną kulturą, odmiennym systemem wartości czy nawet siłą nabywczą. Zmusza to gestorów parków do ciągłego monitorowania frekwencji i badania potrzeb odwiedzających z użyciem narzędzi marketingowych. Nawet warunki klimatyczne mogą mieć znaczenie dla prowadzonych inwestycji w przemyśle rozrywki. W Abu Dhabi np., ze względu na gorący klimat pustyni, nad budowanym parkiem Świat Ferrari wzniesiono największy na świecie dach, kosztem 1,2 mld dolarów.

Światowym potentatem w przemyśle rozrywki jest korporacja Disneya. Jej siła wiąże się z doświadczeniem w biznesie rozrywkowym oraz strategią niskich kosztów. Co więcej, w ciągu 80 lat firma rozwinęła silną i dobrze znaną markę. W ostatnich latach korporacja w swojej strategii położyła nacisk na parki rozrywki, tworząc je, poza Stanami Zjednoczonymi, w Europie i Azji. Korporacja ta zatrudnia innowacyjną kadrę, która w ciągu ostatnich kilku lat stworzyła wiele nowych produktów. W dzisiejszym agresywnym biznesie rozrywkowym każda korporacja bez nowych pomysłów popada w tarapaty. Firma panuje nad wydatkami, zachowując wysoką jakość produktów i usług. Ryzyko finansowe zostało zredukowane poprzez podział wstępnych kosztów inwestycji pomiędzy dużą liczbę inwestorów z zewnątrz.

⁷ Wypowiedź Ł. Gawła na Gnieźnieńskim Forum Ekspertów, listopad 2011 r.

Obecnie obserwujemy pewien paradoks rozbieżności pomiędzy potrzebą oryginalności i autentyzmu (zawarta w przesłaniach 3xE i założeniach turystyki kulturowej) a eklektyzmem i pastiszem. Kreowanie sztucznych atrakcji niemających związku z miejscem, historią i kulturą dało początek nowej generacji tzw. post-turystów, osób zadowolających się replikami słynnych obiektów. Tworzenie sztucznych atrakcji stanowiących alternatywę dla tradycyjnych destynacji turystycznych, które przejmują coraz większą część ruchu turystycznego, jest zjawiskiem coraz bardziej powszechnym. Powstające coraz liczniej parki rozrywki, sztuczne światy fantazji, iluzji i przygody, w których fikcja miesza się z rzeczywistością, a zabawa towarzyszy zwiedzaniu, świadczą o ogromnym zapotrzebowaniu na tego typu atrakcje. Powstające nowe atrakcje mają zarówno bawić, ekscytować, w pewnym sensie straszyć, podnosić poziom adrenaliny, ale i edukować poprzez pobudzenie do myślenia, refleksji. Takim celom rozrywkowo-edukacyjnym służą powstałe parki tematyczne oraz parki rozrywki z siecią Disneylandów na czele. Parki rozrywki są najszybciej rozwijającym się typem atrakcji. Nazywane są przez to „flagowymi atrakcjami”, decydującymi o rozwoju turystyki w regionach ich lokalizacji. Oczywiście, parki te rozwijają się bardzo gwałtownie, przynoszą bowiem prywatnym inwestorom szybki zwrot zainwestowanych kapitałów i niemałe zyski.

Literatura

- De Groot P., 2009, *Globalisation of Commercial Theme Parks Case: The Walt Disney Company* [w:] *4th Aspects and Visions of Applied Economics and Informatics*, Debrecen.
- Grzegórska L., 2011, *Zysk wisi na linie*, Newsweek, 29/2011, 30–31.
- Jafari J., 2000, *Encyclopedia of Tourism*, Routledge, London/New York.
- Jolliffe L., 2000, *Theme Parks as Flagship Attractions in Peripheral Areas*, *Annals of Tourism Research*, 27, 1, 250–252.
- Kruczek Z., 2010, *Atrakcje turystyczne. Fenomen, typologia, metody badań*, Monografia 10, Proksenia, Kraków.
- Kruczek Z., 2011, *Amusement Parks As Flagship Tourist Attractions. Development and Globalization*, *Economic Review of Tourism*, Faculty of Economics, Matej Bela Univeristy, 3.
- Mika M., 2007, *Turystyka rozrywkowa* [w:] W. Kurek (red.), *Turystyka*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa, 243–248.
- Mróz F., Mróz Ł., 2011, *Turystyka rodzinna w parkach rozrywki* [w:] J. Śledzińska, B. Włodarczyk (red.), *Turystyka rodzinna a zachowania prospołeczne*, Wyd. PTTK Kraj, Warszawa, 171–184.
- Theme index. The Global Attractions Attendance Report*. 2011, TEA/AECOM. online – www.aecom.com/deployedfiles/Internet/Capabilities/Economics/_documents/Theme%20Index%202011.pdf (21.08.2012).

Źródła internetowe

- www.bakken.dk (25.09.2012).
- <http://www.iaapa.org/> (25.09.2012).
- <http://www.parkmania.pl/parki-rozrywki-w-polsce.html> (22.07.2011).